

ASPECTE CONCEPTUALE REFERITOARE LA PREJUDICIUL DE RECUPERARE A DAUNELOR ACESTORA CONFORM PROCEDURII CIVILE

Bianca-Patricia MUREȘAN¹²

<https://orcid.org/0009-0001-7138-4537>

<https://doi.org/10.59295/tspp2025.08>

Rezumat: *Problematika protecției mediului, manifestată cu precădere începând cu ultimele decenii ale veacului trecut, a suscitat reacții și a căutat răspunsuri adecvate, nu doar în domeniul dreptului mediului, dar și în alte ramuri ale dreptului, inclusiv în planul dreptului procesual civil. În mod consecvent, consecințele percepute în acest sens urmează a se manifesta nu doar prin oarecare „devieri” de natură reglementatoare, ci și prin prevederi cu conținut conceptual diferit de cele admise în mod obișnuit până la moment. Confluențele negative, uneori cu urmări grave asupra faunei, se pot produce datorită mai multor factori, cum ar fi poluarea apei, plantelor, aerului etc., dar ca și urmare a unor activități directe ale omului asupra animalelor. În ansamblu, toate aceste activități pot genera viețuitoarelor consecințe dăunătoare, cum ar fi dureri, chinuri, care pot fi și trebuie evitate prin măsuri preventive sau intervenții pe parcurs.*

Cuvinte cheie: daună, cadrul juridic, regnul animal, mediul ambiant, consecințe, practica judiciară.

CONCEPTUAL ASPECTS REGARDING THE DAMAGE CAUSED TO FAUNA AND THE PROCESS OF RECOVERING THEIR DAMAGES ACCORDING TO CIVIL PROCEDURE

Abstract: *The issue of environmental protection, manifested mainly since the last decades of the last century, has aroused reactions and sought adequate answers, not only in the field of environmental law, but also in*

¹² Cercetătoare, Universitatea Tampere, Republica Finlanda, beatrice.muresan.2010@gmail.com.

other branches of law, including in the field of civil procedural law. Consequently, the consequences perceived in this regard are to be manifested not only through some „deviations” of a regulatory nature, but also through provisions with a conceptual content different from those commonly accepted until now. Negative confluences, sometimes with serious consequences on fauna, can occur due to several factors, such as pollution of water, plants, air, etc., but also as a result of direct human activities on animals. Overall, all these activities can generate harmful consequences for living beings, such as pain, suffering, which can and must be avoided through preventive measures or interventions along the way.

Keywords: damage, legal framework, animal kingdom, environment, consequences, judicial practice.

Introducere

Drept urmare, omul are obligația firească de a respecta toate creaturile vie și trebuie să păstreze legăturile speciale existente între el și animale. Omul, fiind poziționat în vârful piramidei viețuitoarelor și dispunând de raționament, nu poate rămâne indiferent și pasiv față de suferințele animalelor. Problema protecției animalelor poate fi abordată mult aspectual, economic, științific, social-politic, administrativ, în prisma tehnicii. Ideea centrală se concentrează pe faptul că, în procesul de protecție a animalelor, acestea să nu fie privite exclusiv sau ca – cele care are nevoie de ele „bunuri”, ci ca „viețuitoare” [9].

A apărut necesitatea de a depăși abordarea tradițională dintre categoriile „individ” și „lucruri” și să se treacă la o altă etapă a consacării drepturilor generațiilor viitoare. Mutațiile intervenite sub impactul ecologic având o dimensiune semnificativă, fiind condiționată de o legitate firească că proprietarul unui lucru nu poate fi, în mod necesar, și proprietarul tuturor funcțiilor și serviciilor pe care acesta le aduce omenirii, idee care a cunoscut expresii jurisprudențiale adecvate în așa țări cum ar fi Franța și Germania [6, p.92]. Dreptul responsabilității în materie de protecție a mediului, nu se mai limitează doar la reparațiune, dar și la prevenire, dincolo de interesele particulare, acesta e, de asemenea, apărătorul interesului general, mergând până la apărarea naturii ca atare, dincolo de orice interes uman.

În contextul subiectului supus abordărilor la acest compartiment, ținem

să menționăm că, în dreptul mediului, răspunderea juridică este percepută ca fiind un mijloc de apărare, la care se recurge în ultimă instanță, prioritar fiind aplicate alte mecanisme de natură economico-financiară.

În astfel de cazuri, răspunderea civilă, mai degrabă, poate fi apreciată drept o instituție de reparare a daunelor decât cea de răspundere în accepțiunea sa clasică, răspunderea având existența chiar și atunci când activitatea poluatorului este exercitată în condițiile autorizațiilor emise sub rezerva drepturilor terților [13, p.83].

Conținutul de bază. În literatura de specialitate [6, p.95], au fost purtate îndelungate discuții privind recunoașterea și garantarea unor drepturi în favoarea animalului, în sens mai larg, a unui statut juridic particular având în vedere calitatea acestuia de „ființă sensibilă”, diferențiată de om nu prin natură, ci prin gradul de organizare a acesteia, reprezintă o altă problemă aflată la intersecția reglementărilor și conceptelor aparținând dreptului civil și dreptului mediului.

Potrivit literaturii doctrinare române, animalul (în ansamblu) reprezintă un organism care apare ca una din formele de viață pe Pământ, ca o diviziune a lumii organice (în timp ce cealaltă subdiviziune este reprezentată de plante). De la momentul apariției primelor viețuitoare pe planeta noastră, diferite specii de animale au suferit de-a lungul timpurilor, în cursul evoluției lumii organice, sub influența condițiilor de mediu, un continuu proces de transformare.

Din timpurile străvechi, animalele – cu excepția dăunătorilor – au fost folosite de om ca sursă de hrană, de materie primă, forță de muncă. În acest proces evolutiv, unele animale au fost îmblânzite și domesticite, altele rămânând în liberate au rămas sălbatice.

Animalele sălbatice, constituind principala componentă a regnului animal, se află în libertate, în rezervațiile naturale, în crescătorii de vânat sau în complexe de vânătoare. Animalele sălbatice de interes vânătoresc, împreună cu biotipurile acestora (condițiile de mediu în care trăiesc și se dezvoltă), formează *fondul cinegetic* [9, p.403]. (compus din unități de gospodărie cinegetică, denumite fonduri de vânătoare, constituite pe toate categoriile de terenuri, indiferent de proprietar, și astfel delimitate încât să asigure o cât mai mare stabilitate vânatului în cuprinsul acestora).

Analizând cadrul normativ al României privind statutul legal al ani-

malelor sălbatice, putem deduce cu certitudine că *Legea nr.407/2006* [3] și nici *Legea nr.205/2004 privind protecția animalelor sălbatice* nu stabilesc în proprietatea cui se află aceste animale. Art. 2 din *Legea privind protecția animalelor* stabilește că deținător de animale se consideră a fi: „...(**p**)ersoana care deține cu orice titlu valabil, precum și orice persoană fizică sau juridică în îngrijirea căreia se află animalul”. În primul caz, am putea deduce că legiuitorul român se referă doar la animale domestice, și în doilea caz, privește doar „vânatul”, adică animalele sălbatice de interes cinegetic.

Animalele sălbatice care nu sunt de interes cinegetic, corespunzător nu cad sub incidența reglementărilor aplicabile protecției vânatului. În această ordine de idei, conchidem că animalele sălbatice fiind o parte componentă a regnului animal necesită un regim de reglementare mai particular, fiind necesară o reglementare mai amplă și mai concisă a statutului juridic al acestuia.

Doctrina cât și legislația civilă abordează diferențiat statutul animalului. De altfel, *Codul civil al României* consacră regimul juridic aplicabil animalelor prin prisma faptului că se încadrează în categoria bunurilor mobile. Acest fapt poate fi desprins din conținutul art.547-548, unde legiuitorul român cataloghează „*sporul animalelor*” în categoria fructelor naturale ale *bunurilor*[1,art.548, alin.2]. Consolidarea acestei versiuni se raportează la prevederile art.941 alin. (2) Cod civil român. Fiind reglementată ocupațiunea ca mod de dobândire a dreptului de proprietate, aici desprindem ideea că: „...(**s**)unt lucruri fără stăpân bunurile mobile abandonate, precum și bunurile care, prin natura lor, nu au un proprietar, cum sunt **animalele sălbatice, peștele și resursele acvatice vii din bazinele piscicole naturale**, fructele de pădure, ciupercile comestibile din flora spontană, plantele medicinale și aromatice și altele asemenea”. Or, prin prisma analizei cadrului menționat *supra*, putem deduce ferm că atât animalele domestice, cât și cele sălbatice, peștele și resursele acvatice (formând resursele regnului animal) sunt bunuri mobile.

Codul civil al Republicii Moldova nu definește în mod expres ce formează categoria bunurilor mobile, or potrivit doctrinei bunurile mobile prin natura lor sunt considerate:

„...(**c**)orpurile care se transportă de la un loc la altul, atât cele care se mișcă de la sine, precum sunt animalele, cât și cele care nu se pot strămuta

din loc decât prin o putere străină, precum sunt lucrurile neînsuflețite” [9, p.404].

Art. 458 CC RM statuează că: „...(a)nimalele nu sunt lucruri, fiind ocrotite prin legi speciale. Totodată, în privința animalelor sunt aplicabile prevederile legale referitoare la lucruri”. O formulare controversată, posibilă unor interpretări multiple în acest sens prin prisma faptul că legiuitorul autohton a preluat integral prevederile Codului civil român la secțiunea: „Produsele bunului”. Or, art. 473 alin. (3) al Codului civil stabilește că: „...(p)rodusele bunurilor sunt fructele și produsele, iar categoria fructele naturale formează produsele directe și periodice ale unui bun, obținute fără intervenția omului, cum ar fi acelea pe care pământul le produce de la sine, producția și sporul animalelor”.

Articolul 517 Cod civil al Republicii Moldova stabilește regulile dobândirii dreptului de proprietate asupra bunului găsit, mod specific doar bunurilor mobile. Corespunzător, articolul 3 Cod civil enunță regulile de dobândire a dreptului de proprietate asupra animalelor: „Dacă, în conformitate cu prezentul articol, s-a dobândit dreptul de proprietate asupra unui animal, fostul proprietar poate, în cazul în care se va constata existența unei afecțiuni în privința sa din partea *animalului* sau comportamentului crud al noului proprietar față de animal, să ceară restituirea acestuia” [2].

Drept continuitate, putem afirma că totuși animalele sunt lucruri susceptibile apropiării, devenind bunuri având totuși un cadru normativ specific de reglementare.

Din perspectiva consacării juridice a protecției animalelor, autorul Mircea Duțu a opinat că aceasta se realizează prin ansamblul reglementărilor referitoare la situația animalelor domestice, domesticite (îmblânzite) ori ținute în captivitate, animalele sălbatice fiind exceptate de la această categorie fiind considerate „*res nullus*” (lucruri fără stăpân), și nu pot beneficia de acest titlu în nicio măsură de protecție individuală decât numai dacă animalul respectiv aparține unei specii protejate [7, p.575].

Conform unor accepțiuni consacrate în reglementările naționale și internaționale, prin daună de mediu vom înțelege prejudiciul cauzat naturii sălbatice, neapropiabilă – „*res nullus*” – ori intereselor colectivității prin intermediul mediului receptor – aer, apă, sol – independent de lezarea directă a unui interes uman. Într-o altă opinie, prin prejudiciu cauzat regnu-

lui animal se va înțelege „efectul cuantificabil în cost al daunelor asupra sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului, provocat de poluanți, activități dăunătoare ori dezastre” [7, p.512].

Dreptul civil tradițional interpretează diferit aceste abordări doctrinare. Potrivit primului argument, la originea acceptării conceptului de „daună de mediu” se află teoria inconvenientelor de vecinătate, în sensul că, treptat, o asemenea teorie a lărgit noțiunea de vecinătate geografică la cea de vecinătate socială, prin introducerea conceptului de patrimoniu comun. În principiu, daună de mediu s-ar raporta la atingerea patrimoniului ecologic comun. Această diversitate de daune se deosebește și nu se confundă cu valoarea diferitelor prejudicii aduse patrimoniului ecologic al persoanelor fizice, victima afectării fiind colectivitatea, care deține un patrimoniu distinct față de ansamblul patrimoniilor individuale ale subiecților de drept.

În altă ordine de idei, se consideră că conceptul de „daună de mediu” este strâns legat de proprietate, a cărei valoare cu ușurință poate fi determinată. Dauna se poate prezenta sub forma pierderii sau deteriorării unui bun care are o valoare pecuniară, într-o pierdere de venit ori daune de ordin moral, estetic sau științific. O astfel de abordare cu conținut economic generează un șir de probleme în contextul protecției regnului animal care nu sunt exploatate și nu au o valoare de piață. Or, cuantificarea economică a elementelor de mediu precum diversitatea biologică, echilibrul ecosistemelor este dificil de realizat.

Totodată, aprecierea ori evaluarea daunelor în scopul atribuirii unor plăți, indemnizații generează un ansamblu de problematici, de pildă gradualitate ori nivelul minim de daune care atrag răspunderea, constatarea daunelor cu efecte pe termen lung, la mare distanță ori cauzate de actori multipli, și evident efectul ireversibil al daunei.

Potrivit opiniei profesorului Mircea Dușu [7, p.513], o problemă discutată și discutabilă rămâne a fi de a ști de la ce grad al efectelor negative pentru mediu se deschide dreptul la repararea daunelor. În acest sens, jurisprudența franceză a consacrat noțiunea de „cauză probabilă și credibilă”, atunci când nici o altă cauză decât poluarea ori deteriorarea mediului nu poate fi considerată în mod rezonabil drept cauza principală a daunei.

În virtutea faptului că daunele de mediu au dus la considerarea și afirmarea de noi categorii de daune, corespunzător au apărut și modalități ori-

ginale de reparare a acestora. Literatura de specialitate consacră următoarele categorii de daune de mediu:

– *Prejudiciul nepatrimonial* – se referă mai cu seamă la indemnizația unei pierderi de agrement, o daună neidentificabilă material și care nu aduce atingere unui patrimoniu pecuniar, cu alte cuvinte, prejudiciul moral pentru daune de mediu. Potrivit opiniei doctrinare, prejudiciul de natura nepatrimonială reprezintă: „... (a) cele atingeri legate de toate dezagrementele pe care le poate suporta o persoană, toate emoțiile ori senzațiile negative care pot lovi o ființă sensibilă, ca de exemplu tristețea (prejudiciul de afectare), teama (prejudiciul de anxietate), durerea (pretium doloris) ori simplul disconfort (prejudiciul de agrement în sens larg)” [8, p.18]. Fiind susținută această opinie, au fost conturate subgrupări ale prejudiciilor nepatrimoniale care în parte pot condiționa dreptul la reparație cu aplicarea normelor răspunderii civile fără particularități. S-a formulat opinia potrivit căreia în materie de mediu, prejudiciul moral poate fi suportat și de persoanele juridice [5, p.42].

În consecință, doctrina identifică existența a trei categorii de prejudicii morale ce pot fi cauzate persoanelor juridice [8]:

prejudiciul de folosință – constă în pierderea beneficiilor rezultate din imposibilitatea utilizării normale a resurselor naturale, cum ar fi fructele naturii, de care anumite asociații de vânători și pescari se bucurau anterior producerii prejudiciului.

prejudiciul de imagine survine atunci când o asociație sau o autoritate publică, care deține o reputație sau o marcă turistică distinctă, suferă o deteriorare sau o afectare negativă, ceea ce poate genera pierderea încrederii sau a interesului din partea publicului.

prejudiciul de conservare se referă la situația în care obiectivele de conservare a mediului, atribuite unei persoane juridice conform statutelor sale, nu pot fi atinse din cauza degradării mediului, subminând astfel eforturile dedicate acestui scop [8, p.19].

Din perspectivă comparativă, în ceea ce privește dauna de mediu, se consideră că aceasta nu poate fi considerată extrapatrimonială atât timp cât componentele mediului, văzute ca victime, nu suferă din punct de vedere moral.

– *Prejudiciul de salvagardare* – formează noțiunea lansată prin

Convenția de la Bruxelles, din 29 noiembrie 1969, privind responsabilitatea civilă pentru pagube datorate poluării prin hidrocarburi și se referă la obligația de indemnizare a colaboratorilor ocazionali și spontani ai unei operațiuni de luptă contra poluării, dacă aceștia au intervenit în mod util [7, p.242]. Colaboratorul ocazional și spontan într-o acțiune de combatere a poluării, respectiv persoana ale cărei bunuri sunt amenințate cu un prejudiciu, poate fi despăgubit de autorul daunei dacă a intervenit în mod util, chiar și în situația în care poluarea presupusă nu s-a concretizat. Aceasta deoarece „o amenințare gravă și iminentă de poluare este echivalentă cu poluarea însăși” [11, p.38-40]. Cheltuielile legate direct de acțiunile de combatere a poluării, de curățare sau restaurare sunt susceptibile de compensare către persoana responsabilă pentru pagube. De asemenea, un serviciu public poate solicita rambursarea cheltuielilor asociate măsurilor luate pentru prevenirea poluării. Întinderea prejudiciu de acest tip este determinată de cantitatea activităților efectuate pentru prevenirea poluării, nu de gradul de risc creat.

– *Prejudiciul de dezvoltare* – reprezintă o extindere a principiului precauției, având în vedere siguranța ulterioară responsabilității obiective și justificând răspunderea civilă bazată pe risc. Această formă de prejudiciu implică o daună care nu poate fi determinată în prezent, dar este evaluabilă din perspectiva dreptului contractual și a răspunderii delictuale. În ceea ce privește modalitățile de remediere, acestea se referă în special la încetarea poluării, restaurarea în natură și compensarea financiară [7, p.243].

Unii autori [11, p.39] susțin că responsabilitatea sistemului ar trebui să fie asumată de către cei care generează riscurile. Astfel, orice persoană implicată în crearea unui risc ar trebui să fie responsabilă pentru consecințele acestuia.

Prin urmare, chiar dacă în timpul desfășurării unor activități cu impact asupra mediului nu se constată o daună efectivă, cel care beneficiază de pe urma acestor activități poate fi obligat să plătească despăgubiri pentru riscul la care sunt expuși cei care nu sunt implicați în astfel de acțiuni (responsabilitate obiectivă). Totuși, în anumite situații care nu le pot fi imputate, aceștia ar putea suporta ulterior consecințele (prejudiciile) generate de o posibilă daună ecologică.

O asemenea abordare jurisprudențială ar putea facilita promovarea

unui regim de răspundere pentru punerea în pericol a altora, prin crearea unui risc nou, gestionat, pe care unii îl definesc drept un fapt generator distinct [6, p.433]. În acest sens, se consideră că, pentru a deschide dreptul la despăgubire, este suficient ca prejudiciul să rezulte material din aceste acțiuni, întrucât cel care desfășoară o activitate trebuie să-și asume riscurile asociate. Aceasta este cu atât mai justificată cu cât activitatea respectivă reprezintă pentru el o sursă de profit. Astfel, câștigul și riscul trebuie să fie asumate în același patrimoniu [5, p.45]. Pentru a fi calificat drept prejudiciu cauzat prin punerea în pericol a altora, riscul sau amenințarea de prejudiciu trebuie să fie iminentă, ceea ce presupune existența unei probabilități semnificative ca prejudiciul să se producă într-un interval de timp apropiat. Acest criteriu de iminență este esențial în stabilirea răspunderii pentru punerea în pericol a altora. Conform anumitor interpretări, amenințarea iminentă cu un prejudiciu presupune o probabilitate suficient de mare ca un prejudiciu asupra mediului să se producă într-un viitor apropiat [9, p.243].

– *Prejudiciul cauzat mediului natural*. Prejudiciul cauzat mediului natural se referă la vătămări aduse ecosistemului, biodiversității sau peisajului, cum ar fi dispariția unei specii de animale sau plante. Acest tip de prejudiciu este dificil, dacă nu imposibil, de evaluat în termeni financiari și implică de obicei măsuri de restaurare sau „reparare în natură”, adică acțiuni menite să readucă mediul într-o stare similară cu cea anterioară vătămării.

Legislația rusă privind protecția și folosința regnului animal consacră raporturile privind protecția și folosința animalelor sălbatice viețuitoare în habitatele lor naturale: apă, sol, subsol, iar animalele domestice, animalele aflate în captivitate sau semicaptivitate nu cad sub incidența acestor reglementări [14, p.325]. Codul civil al Federației Ruse, reglementând dreptul de proprietate, stabilește că animalele capturate din habitatul lor natural formează categoria de bunuri ale proprietății private.

Legislația civilă a Republicii Moldova, prin prisma reglementărilor articolului 2014 Codului civil, intitulat „Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale” consacră dreptul la repararea prejudiciilor cauzate de animale, unde: „Proprietarul unui animal sau persoana care se servește de animal în timpul serviciului răspunde de prejudiciul cauzat de acesta fie că se afla în paza sa, fie că a scăpat de sub pază. Obligația reparației nu apare

dacă prejudiciul a fost cauzat de un animal domestic predestinat activității profesionale, de întreprinzător sau obținerii de mijloace pentru întreținerea proprietarului, iar proprietarul animalului a asigurat grija cuvenită pentru supravegherea animalului, sau dacă prejudiciul s-a produs chiar și în cazul manifestării unei asemenea griji. Tot în acest context, persoana care, în baza contractului încheiat cu posesorul animalului, și-a asumat obligația de a supraveghea animalul răspunde pentru prejudiciul cauzat de acesta dacă nu demonstrează nevinovăția sa” [2, art.2014]. În această ordine de idei, într-o speță [16]: „La data de 22 iulie 2019, pe unul din terenurile agricole ce aparține GȚ „Poclit Vasile”, a pătruns o turmă de oi și caprine care aparține lui Diaconu Vasile, locuitor al *****, titularul GȚ „Diaconu Vasile”. Turma de ovine care păștea pepeni a fost depistată la data de 22 iulie 2019 în jurul orelor 04:00, de către paznicul Pașa Ivan. Acesta a explicat că, a depistat ovinele în lanul cu pepeni, le-a scos de pe lan și le-a condus la stâna care aparține lui Diaconu Vasile. Cât timp ovinele s-au aflat pe câmpul cu pepeni nu poate spune, și nici nu a putu să zică câte ovine au fost dar erau multe. Când a condus ovinele la stână a strigat însă nu a ieșit nimeni, din ce rezultă că ovinele erau fără supraveghere. Turmă de oi a pătruns la data de 22 iulie 2019 pe terenul GȚ „Poclit Vasile” din neglijență lui Diaconu Vasile, precum și a ciobanilor care au activat la acesta. Terenul cu suprafața de 1,2 ha era plantat cu bostănoase, inclusiv 0,75 ha era plantat cu pepeni galbene și 0,45 ha cu pepeni verzi, iar ca urmare a invaziei turmei de ovine, plantațiile au fost distruse. Referitor la mecanismul de apreciere a daunelor de animale domestice (turma de ovine) s-a concretizat că: „Pornind de la schema de plantare a pepenilor galbeni, care este de 1,4 x 0,5 m sau 0,7m la o plantă, se constată că au fost plantate 10 700 plante de pepeni galbeni. Respectiv, de la 10.700 plante au fost distruse în mediu 1,5 fructe la plantă, care fiind înmulțite la 1 kg și cantitate de 16.000 kg, care fiind înmulțiți la 5 lei, s-a constatat un prejudiciul de 80.000 lei. Pe suprafața de 0,45 ha plantată cu pepeni verde, plantele nu erau încă fructificate, dar au fost afectate vârfurile plantelor, prin care fapt prima roadă a fost compromisă. Paguba a fost evaluată de comisie în proporție de 15% din roada așteptată, ceea ce constituie o cantitate de 25 de tone de pepeni verzi. Ca urmare a investigațiilor efectuate, comisia a constatat pierderi de la roadă așteptată în cantitate de 8000 kg, care fiind înmulțită la 2,5 lei, constituie

20.000 lei. La fel, materialul semincer, care a fost semănat a fost evaluat la suma de 2.200 lei, aratul – 1100 lei, discutitul efectuat de 2 ori – 1000 lei, cultivatul realizat de 2 ori – 1000 lei, semănatul – 500 lei, aplicarea ierbicidului – 1150 lei, costul ierbicidului – 1150 lei, fertilizarea – 500 lei, costul fertilizantului – 1 350 lei. În consecință, prin Actul de constatare a pagubei din 05 august 2019, comisia a constatat **prejudiciu de 29.300 lei, care include venitul ratat și cheltuielile pentru pregătirea solului, semănatul și realizarea altor lucrări**. Astfel, s-a constatat cu certitudine că ovinele și caprinele care aparțin pârâtului Diaconu Vasile au cauzat un **prejudiciu material în sumă totală de 154.820 lei**”.

În altă cauză [17], cu privire la **repararea prejudiciului material cauzat de animale**: „La motivarea acțiunii au fost expuse circumstanțele cauzei. S-a indicat că la data de 13 septembrie 2015, aproximativ ora 20:20, ciobanii Valeriu Caranic și Vasile Luca, fiind în stare de ebrietate, conducând pe timp de noapte o turmă de ovine de aproximativ 300 de capete, încredințată lor, fiind obligați de a supraveghea animalele, proprietate a fraților Vasile Sava și Nicolae Sava, au traversat cu turma de ovine traseul public național R-34, în apropierea satului *****, raionul *****. Din motiv că ovinele traversau traseul printr-o zonă cu vizibilitate redusă, iar ciobanii nu posedau îmbrăcăminte cu elemente fluorescente-reflectorizante, turma de ovine a fost tamponată de automobilul de model „Opel Insigna”, cu număr de înmatriculare *****, condus de Andrian Andronachi, care se deplasa din direcția or. ***** spre mun. *****. Reclamantul a menționat că în urma accidentului automobilul a fost grav avariat, suma prejudiciului fiind estimată, conform raportului de expertiză nr. 301015AR din 29 octombrie 2015, în mărime de 231 779,00 de lei.

Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale revine persoanei care la momentul cauzării prejudiciului avea paza juridică a animalului. Prin paza juridică se înțelege puterea de direcție, control și supraveghere pe care o persoană o poate exercita asupra unui animal, adică posibilitatea „păzitorului juridic” de a stăpâni și utiliza direct și personal sau prin intermediul persoanelor. Persoana care deține paza juridică a animalului răspunde pentru prejudiciul cauzat indiferent de vinovăția sa, deoarece art. 2014 Cod civil nu conține o reglementare specială privind posibilitatea acesteia de a proba contrariul, spre a înlătura temeiurile răspunderii. În

situația în care prejudiciul a fost cauzat de un animal domestic predestinat activității profesionale, de întreprinzător sau obținerii de mijloace pentru întreținerea proprietarului, legiuitorul instituie prezumția de vinovăție a acestuia. Obligația reparației apare dacă persoana care, în baza contractului încheiat cu posesorul animalului, și-a asumat obligația de a supraveghea animalul răspunde pentru prejudiciul cauzat de acesta dacă nu demonstrează nevinovăția sa”. Consolidarea poziției instanțelor judecătorești în vederea reparării daunelor cauzate de animale domestice are loc prin luarea deciziilor similare [15], unde instanța s-a expus asupra faptului că: „Conform art. 2014 CC RM proprietarul unui animal s-au persoana care se servește de animal în timpul serviciului, răspunde de prejudiciul cauzat de aceasta, fie că se află în paza sa, fie că a scăpat de sub pază. Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale, se aplică numai în cazul prejudiciului cauzat de animale care se afla în paza juridică a unei persoane, asupra lor putând fi exercitată o putere de direcție, control și supraveghere. Din această categorie fac parte animale domestice, indiferent de specie. Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale revine persoanei în a cui posesie se află animalul și răspunde pentru prejudiciul cauzat indiferent de voința sa”.

Dosarul nr. 2a-4960/14 [18] din 03.02.2015 expune detaliat un caz practic privind mecanismul de calculare și încasare a prejudiciilor materiale cauzate animalelor domestice. Din conținutul speței putem deduce, că: „La data de 06.05.2014, Ion Vieru a depus o cerere de chemare în judecată împotriva Solonari Valentina cu privire la repararea prejudiciului material cauzat. În motivarea acțiunii a indicat că, la data de 21.04.2013 a priponit cabalina pe imaşul din preajma s. Maşcăuți, raionul Criuleni. În aceeași zi, aproximativ la ora 16.00, calul care aparține pârâtei, a traumat cabalina, iar conform concluziilor medicului veterinar, a fost nevoit să sacrifice calul și carnea a dat-o spre realizare, primind un venit de 4000 lei. La momentul incidentului costul unui cal constituia suma de 9.500-10.000 lei, și astfel i-a fost cauzat un prejudiciu material în mărime de 5.500 lei. Așadar, la calcularea valorii prejudiciului s-a ținut cont de preț real al unei cabaline care, conform certificatului eliberat de către întreprinderea

„Coopcolprod” nr.32 din 18.04.2014 este de 7.000-10.000 lei, în mediu constituie suma de 8.500 lei, și suma încasată de Ion Vieru în rezultatul

sacrificării cabalinei este de 4.000 lei, astfel se va încasa diferența prejudiciului cauzat în mărime de 4.500 lei.”

Prin prisma analizei minuțioase a practicii judiciare privind prejudiciile materiale cauzate de animale domestice sau prejudiciile cauzate animalelor domestice, la calcularea prejudiciului se iau în considerare mai multe elemente de bază ce formează prejudiciului, cum ar fi: preț real al animalului; venitul ratat și cheltuielile pentru pregătirea solului, semănatul și realizarea altor lucrări (Decizie Curtea de Apel Cahul, sediul mun. Cahul din 27.02.2024 în Dosarul nr. 2-20000003-05-2a-27072023); prețul mediu de realizare a materialului semincer; discuitul, cultivatul, semănatul, aplicarea ierbicidului, costurile legate fertilizarea solului, etc.

Drept urmare a raționamentelor expuse *supra* putem conchide că animalele, prin prisma reglementărilor civile, se încadrează în categoria lucrurilor, care fiind susceptibile aproprierii formează bunuri mobile. Astfel, pornind de la natura acestora, putem aprecia just mecanismul specific reparării daunelor cauzate regnului animal.

Aplicarea măsurilor de răspundere civilă nu are doar rolul de a condamna acțiunile care au dus la încălcarea normelor juridice, ci și de a asigura stabilitatea mediului ambiant [12, p. 121-123].

Protejarea mediului este considerată o problemă prioritară, având în vedere că afectează însăși existența umană. Conștientizarea necesității unei soluționări eficiente a acestei probleme a condus la stabilirea condiției aplicării tuturor metodelor care ar putea avea un efect pozitiv, chiar și cel mai mic, în rezolvarea ei. În ceea ce privește instituția răspunderii în relațiile de dreptul mediului, aceasta se caracterizează prin faptul că sunt aplicate și aplicabile aproape toate formele de răspundere, inclusiv cea civilă. Cu toate acestea, răspunderea civilă în cadrul relațiilor juridice de dreptul mediului prezintă anumite caracteristici specifice.

În așa fel articolul 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător al Republicii Moldova declară principiul „responsabilității tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului”. Realizarea de facto a acestui principiu, implementarea lui în practică, ne solicită respectarea anumitor condiții specifice, uneori chiar neordinare, care ar putea să asigure pe deplin scopul urmărit.

Vom încerca să evidențiem specificul aplicării răspunderii civile în ra-

porturile de dreptul mediului chiar și în pofida formulărilor „clasice”, expuse în legislația de mediu, și anume, că:

„... (1) încălcarea prevederilor prezentei legi atrage după sine răspunderea civilă, penală, contravențională, după caz” [4]. Vizavi de principiul răspunderii obiective – indiferent de culpă – pentru daunele de mediu, în doctrină sunt înaintate opinii precum că ar fi necesar de a face o diferențiere între ceea ce privește aplicarea răspunderii penale, civile și contravenționale pentru încălcarea prevederilor Legii privind protecția mediului înconjurător și răspunderea pentru cauzarea daunei de mediu [9;10]. Despre cea din urmă se discută în perspectivă ca despre o formă distinctă de răspundere.

Important însă este acel fapt că în ce privește răspunderea patrimonială pentru daunele ecologice, indiferent de faptul dacă se recunoaște sau nu la nivel doctrinar ca o răspundere de dreptul mediului distinctă de cea civilă, totuși ne aflăm în prezența unui șir de particularități.

Astfel, dacă am porni de la aceasta, ar trebui să susținem că, într-un proces de examinare a unei cereri de despăgubire pentru contracararea unei daune rezultate dintr-un act poluator, s-ar aplica toate regulile de drept material și procesual civil.

În același timp, observăm că regula aceasta este inaplicabilă pentru procedura de dezdăunare de mediu, iar prin urmare ideea că toate regulile prevăzute de legislația civilă sunt proprii raporturilor de despăgubire a daunei de mediu nu-și poate găsi un fundament trainic și poate fi combătută destul de ușor.

În vederea argumentării ipotezei inaplicabilității tuturor regulilor de drept civil pentru daunele de mediu, enumerate *infra* susținem:

– În cadrul unui proces civil, într-o cauză de „drept comun”, procedura este inițiată doar de către partea care nemijlocit a avut de suportat o daună de natură patrimonială.

Într-adevăr, în cazul unei daune de mediu, procedura de examinare și solicitare a despăgubirilor poate fi inițiată nu doar de către persoana care a suferit direct o daună de natură patrimonială, ci și de către o autoritate publică responsabilă pentru protecția mediului, care deține atribuții și funcții în acest domeniu. Mai mult, orice altă persoană poate iniția procedura chiar dacă nu a suferit direct daune patrimoniale din cauza daunei cauzate mediului. Astfel, dreptul de a iniția o acțiune de despăgubire în cazul daunelor

cauzate regnului animal este extins pentru a permite un spectru mai larg de actori să protejeze și să promoveze interesul comun în conservarea și restaurarea mediului.

Deci, acțiunea în justiție poate fi înaintată de către o persoană ce a avut de suferit personal ca urmare a actului dăunător, precum și de către o persoană care are de suferit din cauza actului prejudiciabil prin ricoșeu, așa cum și de către o persoană care nemijlocit nu a avut de suportat suferințe.

De asemenea, procesul civil în cauzele de acordare de despăgubiri pentru daunele suferite ca urmare a unui act de poluare, poate fi declanșat și de către o terță persoană, care nu a avut de suferit nemijlocit sau mijlocit un prejudiciu din urma actului poluator. Ne referim inclusiv la unele categorii de daune de mediu pe care unii autori le atribuie la compartimentul tulburărilor de vecinătate [13, p. 57-61].

Acest drept la acțiune – *action popularis* – este fundamentat prin consacarea dreptului persoanei la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. Reglementările respective au sediu în *Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător*, care în articolul 30 stabilește că: „... (s)tatul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos, în care scop asigură, în conformitate cu legislația în vigoare, dreptul de a se adresa, direct sau prin intermediul unor organizații, partide, mișcări, asociații, autorităților pentru mediu, administrative sau judecătorești pentru a sista acțiunile care aduc daune mediului, indiferent dacă agenții economici vor fi sau nu prejudiciați în mod direct și dreptul la despăgubire pentru prejudiciul suferit cu urmare a poluării sau a altor acțiuni de afectare a mediului, precum și pentru prejudiciul adus sănătății oamenilor” [4].

– În procesul civil comun, păgubașul poate fi exonerat de la răspundere. Aceasta este o oportunitate a reclamantului de a decide între a cere reparațiunea sau a refuza de a cere reparațiunea.

Într-adevăr, în cazul unei cauze de despăgubire în urma unei daune cauzate regnului animal, posibilitatea de a opera exonerarea de răspundere pentru dauna de mediu este exclusă, având în vedere că legislația de mediu instituie principiul „*poluatorul plătește*”. Acest principiu implică responsabilitatea clară a celui care a cauzat dauna mediului de a suporta costurile reparațiilor, compensațiilor și alte măsuri necesare pentru reme-

dierea sau minimizarea impactului negativ al daunei asupra mediului. În astfel de cazuri, partea care a cauzat dauna de mediu poate fi obligată să suporte răspunderea fără a se putea exonera de aceasta pe baza unor excepții sau apărări legale specifice din dreptul civil comun. Aceasta deoarece mediul nu tolerează daunele. Ele trebuie reparate. Altfel, mediul tinde spre un echilibru, iar uneori acest echilibru nu se stabilește neapărat în favoarea confortului uman.

Anume acest fapt impune ca reprezentantul statului, fie că acesta este reprezentant al autorității administrației publice locale sau centrale de specialitate, fie că este reprezentant al autorităților constatatoare. Într-o cauză de drept comun în care chestiunea reparației este o problemă ce privește doar interesul privat al pârâtului și reclamantului, aceștia au libertatea de a decide dacă doresc sau nu să inițieze procedura de solicitare a dezdăunării. Cu toate acestea, în cadrul unui proces declanșat de o cerere de dezdăunare ca urmare a unui prejudiciu cauzat regnului animal, situația poate fi diferită.

În cazurile daunelor de mediu, adesea interesele implicate depășesc sfera intereselor private ale părților implicate. Acestea pot include interesele publice, protecția biodiversității și conservarea ecosistemelor. Din acest motiv, chiar dacă părțile ar prefera să nu inițieze procedura de solicitare a dezdăunării din motive personale sau financiare, autoritățile competente sau alte părți interesate pot să fie implicate în demararea procesului pentru a asigura protecția mediului și repararea prejudiciului cauzat regnului animal.

Astfel, în astfel de cazuri, facultatea de a nu porni procedura de solicitare a dezdăunării poate fi limitată de interesul public și de necesitatea de a asigura conservarea și restaurarea mediului înconjurător.

– În procesul civil comun, părțile pot negocia cuantumul despăgubirilor spre diminuarea acestora în raport cu valoarea reală a daunei.

Într-adevăr, într-un proces care are ca obiect o cauză de despăgubire în urma unei daune cauzate regnului animal, posibilitatea de a diminua cuantumul despăgubirii prin negocieri poate fi exclusă. Acest lucru se datorează unor principii și interese specifice.

Legislația și principiile legate de protecția mediului, inclusiv principiul „despăgubirii integrale a daunei cauzate mediului”, pot impune obli-

gația de a acoperi în totalitate daunele cauzate mediului și regnului animal. Interesele publice legate de conservarea mediului și a biodiversității pot prevala în fața intereselor private, motiv pentru care reducerea cuantumului despăgubirii prin negocieri poate fi exclusă. Cei care cauzează daune mediului, inclusiv daune regnului animal, pot fi obligați să suporte consecințele acțiunilor lor și să ofere despăgubiri adecvate pentru restaurarea și compensarea daunelor produse.

Prin urmare, în cazurile de daune cauzate regnului animal, părțile implicate pot fi îndemnate să urmărească o despăgubire integrală și adecvată în conformitate cu principiile legale și de protecție a mediului, fără posibilitatea de a diminua cuantumul despăgubirii prin negocieri.

Deși potrivit legislației din Federația Rusă făptuitorul poate fi scutit de o parte din sarcina de despăgubire, vizând starea financiar-materială a făptuitorului, considerăm că o astfel de abordare este una depășită conceptual, deoarece pentru natură, dar și pentru alți oameni, nu este mai puțin bolnăvicios de a suporta consecințele unei poluări, dacă cel ce a comis fapta poluatoare, va fi mai puțin avut, din punctul de vedere a valorii patrimoniului său.

Considerăm că toți noi trăim în mod egal în fața Naturii, iar consecința dăunătoare ne afectează în egală măsură, indiferent de censul de avere. Aceasta deoarece suntem de față cu fenomene obiective, care nu „înțeleg” considerațiunile și valorile sociale și morale. Și obligația de despăgubire nu poate avea raportare la criteriile neobiective (sociale și morale). Natura poate fi ori pură, ori poluată.

Pe cale de consecință, s-ar putea admite că persoana trebuie să se „mulțumească” de un mediu poluat doar din considerentul că această poluare este generată de o persoană mai puțin avută (săracă) și ar trebui să nu se mulțumească cu o stare de poluare, dacă această poluare ar fi fost provocată de o persoană cu o stare patrimonială mai avansată.

Este evident că o astfel de abordare este una populistă, nu este logică și nu asigură realizarea scopurilor de protejare a mediului.

Într-o cauză de drept comun în care problema vizează doar interesul privat al pârâtului și reclamantului, focalizarea se face pe relația directă dintre aceștia și dauna suferită. Totuși, în cazul unei cereri de dezdăunare ca urmare a unui prejudiciu cauzat regnului animal, problema unui interes

public devine centrală și evidentă. În aceste situații, natura obiectivului apărut se extinde dincolo de interesele private ale părților implicate și se concentrează pe impactul daunelor asupra mediului și comunității în general. Aceasta evidențiază importanța unor decizii și acțiuni care să asigure protejarea și respectarea valorilor ecologice și sociale, reflectând preocupările și cerințele legate de dreptul mediului și de conservarea naturii.

– Dacă într-un proces civil comun, pentru a fi soluționată chestiunea temeiniciei solicitărilor, în instanță urmează a fi examinată chestiunea vinovăției făptuitorului. Aceasta este o regulă pentru procesul civil de drept comun. În procesul de examinare a unei cereri de chemare în judecată privind dezdăunarea unui prejudiciu cauzat regnului animal, problema vinovăției nu constituie obiect de examinare și nu se pune în dezbatere. Aceasta deoarece răspunderea pentru daunele de mediu are un caracter obiectiv. Acest fapt rezultă din condițiile impuse de prevederile lit. c) al art. 3 al Legii protecției mediului înconjurător [4].

Concluzii

Cele expuse mai sus ne pun în situația în care suntem nevoiți să ajungem la concluzia că aplicarea regulilor de răspundere civilă în raporturile de dreptul mediului este caracterizată de anumite particularități. Aceste particularități sunt condiționate de specificul raporturilor de dreptul mediului și de scopul utilizării instituției răspunderii juridice pentru asigurarea realizării acestor deziderate.

În esență însă, fără a pretinde la o reconsiderare a acestei răspunderi ca o formă de răspundere distinctă, considerăm că răspunderea patrimonială pentru daunele de mediu, care constituie obiect de examinare pentru raporturile de dreptul mediului, se aplică cu unele caractere și condiții diferite de cele caracteristice pentru restul raporturilor, în mod special de cele de drept civil.

Răspunderea patrimonială în raporturile de dreptul mediului este o formă specifică a răspunderii juridice, care implică obligații particulare legate de cauzarea de daune mediului. Această formă de răspundere constă în înlăturarea consecințelor provocate de fapta cauzatoare de daune și a condițiilor care favorizează provocarea acestora, precum și în despăgubirea prejudiciilor cauzate mediului, indiferent de vinovăția autorului faptei.

Principiile răspunderii patrimoniale în dreptul mediului se concentrează pe principiul „poluatorul plătește”, care impune responsabilizarea celor care generează daune mediului pentru consecințele acțiunilor lor. Astfel, răspunderea patrimonială vizează nu doar repararea daunelor produse, ci și luarea măsurilor necesare pentru înlăturarea efectelor negative și prevenirea unor astfel de situații în viitor.

Această formă de răspundere reflectă preocuparea pentru protejarea mediului și asigurarea unei conduite responsabile din partea celor implicați în activități care pot afecta mediul și biodiversitatea.

Referințe bibliografice:

1. Cod civil al României, aprobat prin Legea 71/2011, republicată. În: Monitorul Oficial al României, 15.07.2011, nr. 505;
2. Cod civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86, 661;
3. Legea vânătorii și protecției fondului cinegetic nr.407/2006. În: Monitorul Oficial al României nr.944 din 22.11.2006;
4. Legea privind protecția mediului înconjurător: nr. 1515 din 16.06.1993. Publicat: 30.10.1993 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 10;
5. ARDELEAN Grigore, Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității care le caracterizează. În: Legea și Viața, 2016, nr. 5, p. 42. ISSN 2587-4365;
6. DUȚU Mircea, DUȚU Andrei. Răspunderea în dreptul mediului. București: Editura Academiei Române, București, 2015. p.92. 349.6;
7. DUȚU, Mircea. Tratat de dreptul mediului, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. p.575. ISBN 978-973-115- 202-8;
8. DUȚU, Mircea. Repararea prejudiciului ecologic în condițiile Codului civil. În: Pandectele române, 2014, nr. 6, p.18;
9. LUPAN, Ernest. Tratat de dreptul protecției mediului. București: C.H Beck, 2009. p.400. ISBN 978-973-115- 519-7;
10. LUPAN, Ernest, Observații pe marginea prevederilor Legii nr. 137/1995 privitor la răspunderea juridică, În: Fiat Justitia, 2003, nr. 1, pp. 58-64. ISSN 1224 – 4015;

11. NICOLAU, Ingrid Ileana. Aspecte privind responsabilitatea pentru daune ecologice în legislația franceză. În: *Legea și viața*, 2010, nr. 11, p. 38-40;
12. SĂNDULESCU, Ingrid-Ileana, Definiția răspunderii civile în raporturile de dreptul mediului. În: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*, Ediția a VII-a, Chișinău, 2007, p.121-123. ISSN 1857-0976;
13. TEODOROIU, Simona-Maya. Răspunderea civilă pentru dauna ecologică. București: Lumina Lex, 2003. p.83;
14. БОГОЛЮБОВ, С.А. Экологическое право. Учебник для вузов. Москва: НОРМА, 1998. с.325. ISBN 5- 89123-259-6;
15. Hotărâre Judecătoria raionului Dondușeni, orașul Dondușeni din 24.02.2010 în Dosarul nr. 2-19/2010. Disponibil: https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/ee5579c1-1030-df11-9b41-00226442fbc5 [accesată: 04.01.2025];
16. Decizie Curtea de Apel Cahul, sediul mun. Cahul din 27.02.2024 în Dosarul nr. 2-20000003-05-2a-27072023. Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7945f700-41bd-4beb-a93c-ef87d6288ae9 [accesată: 01.02.2025];
17. Decizie Curtea de Apel Cahul, sediul mun. Cahul din 10.06.2019 în Dosarul nr. 05-2a-331-14032019. Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7f4a3b6b-b79e-41fb-b2d1-eae033e23e42 [accesată: 10.03.2025];
18. Decizie Curtea de Apel, sediul mun. Chișinău din 03.02.2015 în Dosarul nr. 2a-4960/14. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/cd3dadda-6fb6-e411-8112-005056a5d154, [accesată: 21.01.2025].